

Intervenció arqueològica al
passeig de Circumval·lació, 2-42
i 15-25 i avinguda d'Icària 145-117

Codi MUHBA: 009/08

Barcelona, el Barcelonès
3 i 4 de desembre de 2008

ā

Miquel Gea Bullich

Mataró, 10 de març de 2009

SUMARI

1.	SITUACIÓ	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC	4
3.1.	Notícies històriques.....	4
3.2.	Antecedents arqueològics.....	6
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS	9
5.	FONAMENTS DE DRET	9
6.	TREBALLS REALITZATS	9
7.	METODOLOGIA.....	9
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ	10
9.	LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES	10
10.	CONCLUSIONS.....	10
11.	BIBLIOGRAFIA	11

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès
Coordenades UTM	X = 432625; Y = 4582304; Z = 7,5
Promoció	Clavegueram de Barcelona S.A. (CLABSA)
Execució obra	Acsa-Sorigué S.A.
Execució intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Direcció tècnica	Miquel Gea i Bullich
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Control arqueològic preventiu
Dates autoritzades	Del 3 al 31 de desembre de 2008
Dates d'execució	3 i 4 de desembre de 2008
Codi del MHCB	009/08
Paraules clau	Ciudadella
Resum	L'empresa Aigües de Barcelona, S.A. havia d'instal·lar una nova canalització per a la recollida d'aigua de pluja a la zona compresa entre l'avinguda Icària 145-117 i el passeig de la Circumval·lació, 2-42 i 15-25. El tram d'aquest traçat que discorria entre el carrer de la Marina i el carrer de Wellington està considerat zona amb una alta expectativa arqueològica, atès que aquesta estava ocupada, parcialment, per la fortalesa de la Ciudadella.

1. SITUACIÓ

La intervenció de control arqueològic s'ha dut a terme a l'avinguda d'Icària de Barcelona, entre els carrers de Ramon Trias Fargas i Wellington.

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

L'actual configuració de la comarca del Barcelonès és el resultat d'una voluntat racional per tal de no deixar la ciutat de Barcelona aïllada en el moment de la repartició comarcal del país. Aquest aïllament, de fet, s'havia accentuat després de que s'anessin annexionant, entre 1897 i 1921, tota una sèrie de poblacions que envoltaven la ciutat comtal: Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar, Horta, Gràcia, Sant Gervasi de Cassoles, Sarrià, les Corts de Sarrià i Sants.

Així doncs, la creació de la comarca del barcelonès va servir per aglutinar, juntament amb la ciutat comtal, una sèrie de pobles que, de fet, atenent exclusivament la morfologia del territori, seria més lògic que formessin part de les comarques limítrofes. Seria el cas, per posar alguns exemples, d'Esplugues de Llobregat o Sant Just Desvern, integrats dins del Barcelonès però que, de fet, pertanyen a la comarca geogràfica del Baix Llobregat¹.

Ja dins del vessant de la geologia, l'indret on ha tingut lloc la intervenció que ens ocupa, molt proper al parc de la Ciutadella, està situat dins la zona formada per terrenys quaternaris que hom coneix com a Pla de Barcelona. Aquest Pla està obert a la mar i limitat, a l'oest, per la Serralada litoral i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc, seguint pels turonets, ara integrats dins de la trama urbana, dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bóta, etc., fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs. El Pla presenta una zona de ruptura amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana o del carrer de les Moles, per citar alguns exemples). De l'esglaó cap a mar, a diferència del que trobem a la zona superior, no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

El sector comprés entre el citat esglaó i la mar és conegut com a *pla de baix* on, històricament, tenim notícies de la presència de maresmes i estanyols. Concretament, prop de la zona que ens ocupa, coneixem l'existència d'un estany conegut amb el nom de *Banyols*, que se situava si fa no fa a l'actual passeig Lluís Companys, prop d'on havia estat el Portal Nou. L'aportació constant de sediments procedents dels rius Besòs i Llobregat, així com l'acció antròpica, va fer que aquests estanyols i zones de maresmes anessin desapareixent en època relativament recent.

¹ AD (1982), pàg. 12.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

3.1. Notícies històriques

Aquesta àrea, però, va patir un important canvi a principis del segle XVIII, quan, poc després de la caiguda de Barcelona l'11 de setembre de 1714 en el marc de la Guerra de Successió, Felip Vè ordenà bastir la fortalesa de la Ciutadella.

Va ser l'enginyer flamenc al servei del rei borbònic, Jorgé Próspero de Verboom, qui en una carta del 19 de gener de 1715 aconsellà Felip Vè bastir una ciutadella a Barcelona². Poc després el rei aprovà la idea i envià una carta al príncep de Tserclaes, Capità General de Catalunya en aquell moment, per tal que comunicés a Verboom l'elaboració d'un projecte destinat a construir la ciutadella barcelonina. Tserclaes va comunicar la decisió del rei a Verboom però, a més a més, també encarregà, paral·lelament, un projecte de ciutadella a un oficial anomenat Lacheraine, amb el que sembla hi tenia vincles d'amistat. El projecte d'aquest últim proposava la construcció d'una ciutadella rectangular amb els angles abaluartats de tradició clarament renaixentista. El projecte de Verboom, en canvi, proposava una ciutadella amb cinc baluards disposats en forma de pentàgon, amb cinc revellins per tal de protegir les cortines. A més a més, Verboom va preveure la construcció de dos cavallers dins dels dos baluards que mirarien cap a la ciutat (baluards que s'anomenarien "Del Rey" i "De la Reyna") sota els quals se situarien voltes a prova de bomba. Dins els tres baluards restants es construirien sengles magatzems de pólvora també a prova de bomba. Així doncs, la proposta de Verboom comptava amb solucions poliorcètiques més modernes i, finalment, seria el projecte que acceptaria Felip Vè el 25 de maig de 1715³.

Verboom va escollir situar la Ciutadella a l'àrea de llevant de la ciutat ja que, segons ell mateix va expressar en una carta dirigida a Miguel Fernández Durán el 3 d'abril de 1715⁴, des d'aquest indret dominaria la zona més poblada de la ciutat, fortificaria la seva banda més dèbil i, per últim, aprofitaria el fet que la zona havia patit greus desperfectes durant el setge de 1714 i, per tant, que molts edificis estaven destruïts o, si més no, molt malmesos (fent la seva reconstrucció molt costosa).

Després de diversos problemes amb la concessió de les obres de la fortalesa, aquestes varen començar finalment el dia 7 de març de 1716 amb la fonamentació de l'angle flanquejat del baluard de "La Reyna". El 20 d'abril de 1717 es van iniciar els treballs d'enderrocament de les cases que restaven on s'havia de situar l'esplanada de la fortalesa⁵. Quantitativament, malgrat la divergència entre els diversos autors, s'ha estimat en unes 1015 el número de cases enderrocades per tal de construir la Ciutadella⁶.

Les obres de la part estrictament defensiva de la fortalesa (baluards, cortines, revellins i fossats) es varen acabar en un temps rècord per a l'època, quedant enllestides a finals

² Muñoz, A., Catà, J.(2005), pàg. 127.

³ Muñoz, A., Catà, J.(2005), pàg. 132.

⁴ Muñoz, A., Catà, J.(2005), pàg. 130-131.

⁵ Muñoz, A., Catà, J.(2005), pàg. 139.

⁶ Garcia, A., Guàrdia, M., (1986), pàg. 63. Aquest número inclou les cases ja afectades pels bombardejos efectuats durant el setge que Barcelona va patir entre 1713 i 1714.

de 1718⁷, tot i que la construcció de les edificacions interiors no es va donar per finalitzada fins el 26 de gener de 1725⁸, deixant, de fet, molts dels edificis projectats sense construir.

Un cop enllestida, la Ciutadella podia allotjar sis batallons d'infanteria, dos esquadrons de cavalleria, dues companyies d'artillers, una companyia de minadors i una companyia de bombarders. En total, una dotació d'unes cinc mil persones⁹, que a mitjans del segle XIX podia arribar a unes vuit mil¹⁰. D'altra banda, pel que fa a la seva defensa artillera, es varen presentar dos projectes per tal d'armar la fortalesa: un de Verboom i un altre de Castel Rodrigo. Tots dos coincidien bastant en el nombre de canons necessaris (uns 120 en ambdós casos).¹¹ És significatiu el fet que el major nombre de canons i els de major calibre es situessin en els dos baluards que miraven a la ciutat, cosa que demostra que el caràcter opressor de la fortalesa es va prioritzar per davant del caràcter defensiu davant d'un possible atac exterior.

Segons podem apreciar en diversos plànols de l'època, la Ciutadella quedava unida a les muralles de la ciutat (que finalment es varen mantenir) mitjançant dos fossats (un a la banda de mar i l'altre a la banda que quedava per sota el Portal Nou). Aquests fossats eren un perllongament del propi fossat que circumdava la Ciutadella, de manera que els fossats de la fortalesa tenien continuïtat amb el fossat que envoltava la muralla barcelonina.

Ja a mitjans del segle XVIII, l'enginyer Juan Martín Zermeño va realitzar un projecte per tal d'afegir dues contraguàrdies a dos dels baluards que miraven a l'exterior de la plaça (el del "Príncep" i el de "Don Felipe"), així com la realització de nous edificis a prova de bomba a l'interior de la fortalesa¹².

L'enderroc de la fortalesa borbònica:

Tot i la seva monumentalitat i l'ingent esforç econòmic i social que va comportar la seva construcció, la fortalesa no va tenir cap paper destacat en cap conflicte militar al llarg de la seva història, actuant només com a presó militar i element de repressió de la població. Aquest fet li va fer guanyar una animadversió molt gran per part dels barcelonins. Això va motivar que en diverses ocasions es projectés o es demanés l'enderroc total o parcial de la fortalesa. El primer intent en aquest sentit es va esdevenir l'any 1794, dins un context en el que l'exèrcit revolucionari francès s'havia apoderat de l'Empordà i amenaçava Barcelona. Aquesta primera iniciativa, que no va prosperar, va venir proposada, a diferència de les posteriors, pel propi estament militar, que veia com un perill el fet de què la fortalesa dominés militarment Barcelona, cosa que facilitaria la destrucció i total control de la ciutat si un exèrcit enemic aconseguia prendre-la.

El 1814, un cop s'havia restaurat el règim borbònic després de la invasió napoleònica, l'ajuntament presentà una proposta per tal de suprimir el fort i ampliar el perímetre emmurallat de la ciutat incloent el recinte de la Barceloneta, aquesta segona

⁷ Muñoz, A., Catà, J. (2005), pàg. 144.

⁸ Sureda, J. (2005), pàg. 69.

⁹ Muñoz, A., Catà, J. (2005), pàg. 140.

¹⁰ Sureda, J. (2005), pàg. 81.

¹¹ Muñoz, A., Catà, J. (2005), pàg. 140.

¹² Galera, M., Roca, F., Tarragó, S. (1982), làmina 76, pàg. 214.

proposta finalment no va reeixir¹³. Haurem d'esperar al 26 d'octubre de 1841 per trobar un tercer intent de demolició de la fortalesa, aquest cop impulsada des de l'estament popular i el consistori municipal de la ciutat. En aquest moment, els esdeveniments polítics varen portar la regència de la Monarquia al Duc de la Victòria, cosa que va comportar a Barcelona la creació d'una "Junta de Vigilancia" que va proposar l'enderroc parcial de la part de la fortalesa que quedava dins de la ciutat¹⁴. La demolició es va començar amb gran eufòria per part de la població. Ara bé, el capgirament polític que va tenir lloc amb l'arribada al poder del nou regent, Baldomero Espartero, va posar fre al somni dels barcelonins i es va obligar a reconstruir els desperfectes ocasionats a la fortalesa a càrrec de la ciutat comtal¹⁵.

Poc després, i ja amb gran part de les muralles que encerclaven la ciutat enderrocades, tots els projectes presentats el 1859 (entre ells el del propi lldelfons Cerdà) per tal de realitzar un eixample a la part exterior del perímetre que havien ocupat les muralles de la ciutat, consideraven utilitzable l'espai ocupat per la fortalesa (i implícitament consideraven imprescindible el seu enderroc)¹⁶, això xocava frontalment amb els projectes del Ministeri de la Guerra, que en Reial Ordre de 9 de desembre de 1858 imposava la conservació de la Ciutadella i el castell de Montjuïc¹⁷. A partir de 1862, però, davant les contínues peticions a favor de l'enderroc del gran edifici militar (al·legant sobretot els grans avantatges econòmics que implicaria la venda dels terrenys que ocupava), varen provocar que, finalment, una Reial Ordre del 5 d'abril de 1864 n'autoritzés l'enderroc a càrrec de l'ajuntament de la ciutat, sempre que aquest hagués enllestit les casernes noves necessàries per tal de real·lotjar la guarnició¹⁸. S'haurà d'esperar, però, fins al 3 d'octubre de 1868, en el marc de la Revolució iniciada el setembre del mateix any, per tal que es decretés l'enderroc final, iniciat formalment el dia 16 d'octubre. L'any següent, concretament el 12 de desembre de 1869, el govern cedia formalment la fortalesa a la ciutat de Barcelona, fet impulsat pel General Prim des dels seus càrrecs de president del consell de ministres i ministre de la Guerra¹⁹.

3.2. Antecedents arqueològics

Durant els últims anys s'han dut a terme diverses intervencions de control arqueològic preventiu dins del Parc de la Ciutadella, o bé, a les seves proximitats. Així, entre l'any 1995 i 1996 es va dur a terme, en dues fases, l'excavació del solar ubicat al passeig Pujades número 1 de Barcelona²⁰, motivada per la construcció d'un nou edifici, que va donar com a resultat la localització d'una necròpolis que, cronològicament, es podia situar entre els segles VI i IX de la nostra era.

Durant el mes de juliol de 2001, es va dur a terme una prospecció arqueològica geofísica al Pla de Palau i al passeig d'Isabel II de Barcelona, encarregada per la

¹³ Garcia, A; Guàrdia, M. (1986), pàg. 58 i 59.

¹⁴ Sanpere i Miquel, S. (1911), pàg. 105 a 113.

¹⁵ Sureda, J. (2005), pàg. 81.

¹⁶ Sureda, J. (2005), pàg. 86.

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Sureda, J. (2005), pàg. 87.

²⁰ Martín i Menéndez, A. (Inèdit).

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

Societat d'Aparcaments de Barcelona²¹, prospecció que no va aportar resultats concloents.

Entre novembre del mateix any 2001 i l'abril de l'any 2002 es va dur a terme l'excavació en extensió de l'interior de l'antic mercat del Born, que va posar de manifest un fragment de la trama, molt ben conservada, de la part del barri de Ribera enderrocada després de la Guerra de Successió²².

Ja durant l'any 2002 es va actuar arqueològicament a l'interior i als voltants del Parc de la Ciutadella²³, amb motiu de la canalització d'aigües freàtiques per al subministrament de boques de reg i fonts ornamentals, així com per instal·lar una línia de fibra òptica. Durant aquesta intervenció, efectuada en diverses fases, es varen localitzar un gran nombre d'estructures que no varen poder ser identificades, malgrat que es va apuntar, com a possibilitat, la seva pertinença a la ciutadella borbònica. Dins també del mateix any es va actuar a un solar del passeig Picasso²⁴ (números 24, 26, 28, 30, 38 i 38 bis) per tal de localitzar les fonamentacions dels edificis contigus, com a actuació prèvia a l'excavació arqueològica en extensió de l'indret. Aquesta actuació venia motivada per la construcció d'un nou edifici al solar. Durant aquesta primera intervenció es varen localitzar dos murs que no varen ser identificats, a l'espera de l'excavació en extensió que, finalment, es va dur a terme durant el 2004.

A començaments de l'any 2003, es va actuar a l'Avinguda del Marquès de l'Argentera número 9²⁵ com a resultat de la realització d'una canalització en rasa d'uns 90 metres per part de FECSA-ENDESA. Aquesta intervenció no va donar resultats positius pel que fa a la presència d'estructures o nivells arqueològics dins de la cota que es va assolir.

L'agost del mateix any 2003, es varen realitzar uns sondeigs dins d'una part dels terrenys ocupats per l'Estació de França²⁶ per tal de valorar la possibilitat de situar-hi la Biblioteca Provincial i Central. Aquests sondeigs varen permetre localitzar dues estructures pertanyents a la fortalesa borbònica a uns 3,20 metres per sota del nivell actual de circulació en aquella zona.

A finals del 2003 es va realitzar una intervenció arqueològica preventiva consistent en la realització de sondeigs al passeig Picasso, 24-30, per tal de valorar la possible existència de restes arqueològiques en aquest punt²⁷, ja que hi havia un projecte de construcció d'un edifici d'habitatges dotat d'un aparcament soterrat. La realització dels sondeigs no va aportar resultats positius, ja que només es va assolir una cota màxima d'uns 1,5 metres per sota el nivell actual de carrer. La posterior excavació en extensió del solar, durant el 2004, va permetre documentar part del teixit urbà de l'antic barri de Ribera amb les restes de l'església dels Menorets i d'altres espais de caire domèstic, articulats a l'entorn d'un carrer pavimentat²⁸.

També a principis del 2004, es va dur a terme l'excavació del solar del passeig Picasso 38-38 bis, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Pol Castejón. Aquesta intervenció va

²¹ Mari i Sala, LL. (Inèdit).

²² Artigues, P.LI., Fernández, T. (Inèdit).

²³ Traveset i Civit, A. (Inèdit).

²⁴ Río Carra, M. (Inèdit).

²⁵ Vilardell Fernández, A. (Inèdit).

²⁶ Suau i Lleal, L. (Inèdit).

²⁷ Salazar Ortiz, N. (Inèdit).

²⁸ Miró, C. (2005), pàg. 146.

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

permetre documentar part del traçat del carrer de Bonaire de l'antic barri de Ribera, al voltant del qual se situaven diverses zones d'habitatge originàries del segle XIV i amb modificacions substancials entre els segles XVI i XVIII²⁹.

Entre els mesos de març i abril de l'any 2005 es va actuar a l'interior del Parc de la Ciutadella amb motiu de la substitució de part de l'enllumenat públic. Durant aquesta intervenció, dirigida per l'arqueòleg Francesc X. Morales³⁰, es varen documentar alguns murs susceptibles de pertànyer a la fortalesa borbònica.

També durant l'any 2005, arran de la instal·lació d'una àrea de gossos, es va documentar una antiga claveguera, ja en desús, probablement del moment de la construcció del parc, intervenció dirigida per S. Segura³¹. Dins del mateix any, es va dur a terme una altra intervenció motivada per la instal·lació d'enllumenat nou a la zona sud-oest del parc. Durant aquesta actuació, es varen poder documentar diverses estructures que es varen identificar com a susceptibles de pertànyer a la ciutadella borbònica, així com d'altres estructures relacionables amb l'Exposició Universal de 1888.

Entre octubre de 2005 i maig de 2006 es va dur a terme, sota la nostra direcció³², una intervenció arqueològica de control dins del Parc de la Ciutadella, motivada pel pla de millora integral d'aquest parc, pla que incloïa, entre d'altres coses, la realització d'una nova xarxa de reg. A través del control arqueològic es va poder documentar, entre d'altres, el Portal de Sant Daniel de l'antiga muralla barcelonina, dos trams de la cortina de Ribera de la mateixa muralla així com diversos fragments de la ciutadella borbònica que es va construir en els terrenys ocupats avui pel parc.

Paral·lelament a la intervenció anterior, es varen realitzar uns sondeigs, sota la direcció de l'arqueòleg Rony J. Castillo, dins d'una àrea situada en el solar situat al passeig de la Circumval·lació número 1B. Aquests sondeigs tenien com a finalitat avaluar la possible presència de restes de la Ciutadella en aquell punt, atès que estava previst bastir-hi un poliesportiu municipal. La intervenció va permetre documentar part de l'escarpa del baluard de "La Reyna" de la ciutadella borbònica.³³ En aquest mateix solar, es va dur a terme, sota la nostra direcció, la intervenció arqueològica subsidiària de la construcció del nou poliesportiu de Ciutat Vella. Aquesta actuació, duta a terme entre els mesos d'octubre de 2007 i setembre de 2008, va permetre documentar un tram important del fossat de la fortificació amb l'escarpa del baluard de "La Reyna", la construcció de la contraescarpa i part dels elements que se situaven en el camí cobert de la Ciutadella: un través i part del mur que limitava aquest camí de caire defensiu. Així mateix, es varen documentar diversos elements anteriors a la construcció de la gran fortificació borbònica: dues sines i diversos estrats i nivells de circulació que varen posar de manifest una ocupació d'aquest indret des de la segona meitat del segle XVI.

D'altra banda, entre els mesos d'octubre de l'any 2006 i el mes de maig de l'any 2007 es va dur a terme una intervenció arqueològica al passeig de Circumval·lació 8-14.

²⁹ Miró, C. (2005), pàg. 147.

³⁰ Morales, F.X. (Inèdit).

³¹ Pujades, J. (2006), pàg. 161.

³² Vegeu Gea, M. (Inèdit).

³³ Castillo, R.J. (Inèdit).

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

Aquesta intervenció, dirigida per l'arqueòloga Laia Santanach³⁴, va estar motivada pel projecte de construcció de la Biblioteca Provincial de Barcelona. Va permetre documentar part de la muralla de mar, construïda durant el segle XVI, just en el punt on aquesta era creuada pel Rec Comtal. Aquestes estructures havien estat amortitzades per un tram de la contraescarpa del fossat que, a partir de principis del segle XVIII, va unir la ciutadella borbònica amb el fossat de la muralla de la ciutat.

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

El seguiment arqueològic del que ara presentem els resultats, ha estat motivat per la necessitat, per part de l'empresa Aigües de Barcelona, d'instal·lar una nova canonada soterrada per recollida d'aigua de pluja. L'objectiu del seguiment era valorar i evitar la possible afectació de restes arqueològiques durant els treballs d'excavació.

5. FONAMENTS DE DRET

La intervenció és de caràcter preventiu, atenent la Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

6. TREBALLS REALITZATS

Els treballs efectuats han consistit en el seguiment continu, per part de l'arqueòleg director, de l'excavació de rasa per a la instal·lació de la nova canonada. Aquesta excavació s'ha dut a terme mitjançant una màquina excavadora giratòria de petites dimensions i una retroexcavadora mixta. El tram de rasa controlat tenia una longitud d'uns 122 m i una amplada d'uns 60 cm,.

7. METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, que consisteix en el registre objectiu i en la documentació exhaustiva de restes i estrats, utilitzant per això un model de fitxes específiques.

³⁴ Santanach, L. (Inèdit).

Topografia i planimetria

Les restes s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM, per tal de documentar i facilitar la interpretació de la seqüència estratigràfica. La topografia i la planimetria han estat tractats informàticament amb AutoCAD 2005.

Documentació fotogràfica

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu, utilitzant-se el format digital.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

L'abertura de la rasa per a la instal·lació d'una canonada per a la recollida d'aigua de pluja al passeig de la Circumval·lació entre els carrers de Ramon Trias Fargas i Wellington no ha permès documentar cap estrat, material o estructura arqueològics. Així, s'ha documentat que, al llarg de tota la longitud de la rasa controlada arqueològicament se situava, sota la capa d'asfalt actual (**UE 1**), una preparació de formigó d'uns 40 cm (**UE 2**). Per sota aquesta capa de formigó se situava un estrat de sauló barrejat amb material constructiu contemporani de rebuig (**UE 3**). Per sota d'aquest estrat de rebliment contemporani se situava, a la cota màxima assolida per la rasa (que ha oscil·lat entre 1 i 1,4 m aproximadament), la capa de protecció de formigó d'un "prisma" o línia de telefònica (**UE 4**).

9. LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

UE 1: Capa superficial d'asfalt de la calçada d'aquest tram de l'avinguda d'Icària. Cobria la UE 2. La seva potència era d'entre 10 i 15 cm.

UE 2: Estrat de formigó, d'uns 40 cm de potència. Estava cobert per la UE 1. Cobria la UE 3.

UE 3: Estrat de rebliment contemporani amb presència de plàstics i fragments de materials de construcció de rebuig. Estava cobert per la UE 2. Cobria la UE 4.

UE 4: Capa de formigó que, en principi, cobria i protegia una línia de telefònica. Aquest nivell de formigó es va resseguir durant tot el tram de rasa controlat. Se situava a una profunditat, respecte al nivell actual del carrer, que oscil·lava entre els 100 i els 140 cm.

10. CONCLUSIONS

El seguiment arqueològic dut a terme al tram de l'avinguda Icària situat entre els carrers de Ramon Trias Fargas i Wellington no ha permès documentar cap estrat, material o estructura arqueològics. L'absència d'estratigrafia arqueològica respon al fet que, durant tota la longitud de rasa controlada, s'ha pogut resseguir, a la cota

màxima assolida, un nivell de formigó que protegeix una línia de telefònica, la qual cosa, òbviament, ens està indicant que ens trobem davant d'estrats totalment contemporanis. Aquest fet també es pot relacionar, d'una banda, amb la reordenació urbanística que durant els últims anys ha patit aquest sector i, de l'altra banda, amb el pas del ferrocarril metropolità a pocs metres d'on s'ha dut a terme la intervenció. La construcció del metro i la reordenació urbanística de la zona varen implicar un anivellament i un rebliment d'aquesta àrea que s'han evidenciat en el present seguiment arqueològic.

No obstant això, òbviament no podem descartar que, més enllà de la cota màxima assolida per la rasa (d'entre 1 i 1,4 m), es puguin conservar estrats, materials o estructures arqueològiques.

11. BIBLIOGRAFIA

AD (1982), Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Volum 8, el Barcelonès i el Baix Llobregat. Barcelona.

ARTIGUES, P. L., i FERNÁNDEZ, A. (inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica en "L'Antic Mercat del Born" de Barcelona. Fechas de la intervenció: novembre de 2001 – abril de 2002. 13 de novembre de 2002.

CASTILLO, R. J. (Inèdit), Memòria científica de la Intervenció arqueològica al C/ Circumval·lació, 1B. Barcelona (el Barcelonès), del 2 al 12 de gener de 2006. Codi M.H.C.B. 315/05. Mataró, gener de 2006.

GALERA, M., ROCA, F., TARRAGÓ, S. (1982), *Atlas de Barcelona. Segles XVI-XX*. Barcelona.

GARCÍA, A., GUÀRDIA, M. (1986), *Espai i Societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

GEA, M. (Inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica al Passeig Pujades, 10-20, passeig Picasso, 7-21 (Parc de la Ciutadella). Del 17 d'Octubre de 2005 al 20 de maig de 2006. Mataró. Desembre de 2006.

MARÍ, L. (Inèdit), Memòria de la prospecció Geofísica per radar en el Pla de Palau i Passeig d'Isabel II, a Barcelona. 3, 4, 5 i 10 de juliol de 2001. Barcelona, setembre de 2001.

MARTÍN, A. (Inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica al Passeig Pujades núm. 1 de Ciutat Vella – Barcelona. Novembre – desembre de 1995.

MIRÓ, C. (2005), "Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (setembre 2003 - desembre 2004)". *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, 01, pàg. 146-147. Barcelona.

MORALES GARCIA, F. (Inèdit), Memòria científica de la intervenció arqueològica efectuada al C/ Picasso, 7-21 / Jardins de Fontserè i Mestre (Parc de la Ciutadella), Barcelona (Barcelonès), del 14 de març a l' 1 d'abril de 2005. Codi M.H.C.B. 073/05. Mataró, abril de 2005.

MUÑOZ, A., CATÀ, J. (2005), *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*. Madrid.

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

PUJADES, J. (2006), "Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (any 2005)". *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, 02, pàg. 153-171. Barcelona.

RÍO, M. (Inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica preventiva (control arqueològic) efectuada a dos solars del passeig Picasso (Barcelona), juliol de 2002. Codi M.H.C.B. 81/02. Barcelona, agost de 2002.

SALAZAR, N. (Inèdit), Memòria del seguiment arqueològic al Passeig Picasso, 24-30 (Barcelona). Codi M.H.C.B. 056/03. Barcelona, desembre de 2003.

SANPERE, S. (1911), *Los terrenos de la Ciudadela*. Barcelona.

SANTANACH, L. (Inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica al passeig de Circumval·lació, 8-14 – Estació de França (Barcelona, el Barcelonès), d'octubre de 2006 a maig de 2007, codi M.H.C.B. 126/06. Mataró, febrer de 2008.

SUAU, L. (Inèdit), Memòria de la intervenció arqueològica a l'Estació de França (Barcelona), agost de 2003. Codi M.H.C.B. 102/03. Barcelona, setembre de 2003.

SUREDA, J. (2005), *El Palau del Parlament*. Barcelona.

TRAVESET, A. (Inèdit), Memòria conjunta tècnica de les intervencions següents: C/ Pujades i C/ Wellington; entorn del Parc de la Ciutadella; C/ Almogàvers i passeig Lluís Companys. Codi M.H.C.B. 09/02. Barcelona, novembre de 2003.

VILARDELL, A. (Inèdit), Memòria de la recerca arqueològica preventiva a l'Avinguda del Marquès de l'Argentera, 9 (Barcelona). Codi M.H.C.B. 002/03. Barcelona, 2003.

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Direcció General del Patrimoni Cultural

Expedient R/N 470 K121 N-B sobre l'autorització per a 2008 de la intervenció preventiva al Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117 de Barcelona, Barcelonès, segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El dia 25 de novembre de 2008 (registre d'entrada núm. 001921), els senyors Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, i Bernardo Monclús Jurado, cap del Departament de Gestió de Projectes de l'Ajuntament de Barcelona, va presentar una petició per realitzar una intervenció arqueològica preventiva al Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117 de Barcelona, Barcelonès, sota la direcció de l'arqueòleg Miquel Gea Bullich, de l'empresa ACTIUM, SL.
2. El dia 27 de novembre de 2008 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va emetre informe favorable a l'esmentada sol·licitud.

Motivació

Canvi de clavegueram i instal·lació de noves xarxes per part de l'empresa CLABSA a una zona protegida pel planejament municipal.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).

Resolució

Per tot això, resolc:

- 1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117 de Barcelona (Barcelonès).

Persona o institució autoritzada: Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, i Bernardo Monclús Jurado, cap del Departament de Gestió de Projectes de l'Ajuntament de Barcelona.

Direcció de la intervenció arqueològica: Miquel Gea Bullich (ACTIUM, SL).

Direcció General del Patrimoni Cultural

Activitat autoritzada: control arqueològic preventiu.

Termini de realització de la intervenció: del 3 al 31 de desembre de 2008.

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

2: Notificar aquesta resolució, tal i com disposa l'article 5.2 del Decret 78/2002, simultàniament a l'ajuntament del municipi afectat i a la persona interessada, amb l'avertiment que:

- Els particulars poden interposar recurs d'alçada contra aquesta resolució davant l'òrgan que l'ha dictat o davant del conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació, en el termini d'un mes a comptar des de l'endemà de la recepció de la notificació, d'acord amb l'article 107 en relació amb els articles 114 i 115 de la Llei de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, sens perjudici que es pugui interposar altre recurs que sigui considerat convenient.
- Les administracions públiques podran interposar, d'acord amb el que determina l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la Jurisdicció Contenciosa Administrativa, recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar des de la notificació. Potestativament, dins el mateix termini, també podran efectuar el requeriment previ que determina el precepte legal abans esmentat.

Barcelona, 2 de desembre de 2008

Josep M. Carreté Nadal
Director general del Patrimoni Cultural

Resolució signada pel Director General del Patrimoni Cultural. Aquest document només es vàlid a efectes de comunicació

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

FOTO 01 – Vista general de l'últim tram de la rasa a prop del carrer Wellington

FOTO 02 – Detall on podem apreciar el formigó que cobria una línia de telefònica a la cota màxima de la rasa

FOTO 03 – Vista general de la rasa en direcció sud-oest

FOTO 04 – Vista de la zona nord-est de la rasa, a tocar del carrer Ramon Trias Fargas, on podem apreciar el nivell de formigó que apareixia a la cota màxima

Intervenció arqueològica

Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

Codi MUHBA: 009/08

FOTO 5. Excavació per a instal·lar una arqueta

FOTO 6. Vista general de la zona on s'ha desenvolupat la intervenció

FOTO 7. Detall del formigó que es va poder documentar a la cota màxima assolida per la rasa durant tota la longitud controlada arqueològicament

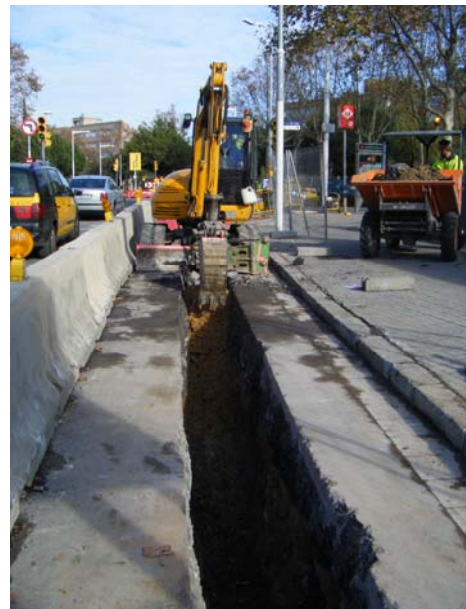

FOTO 8. Màquina excavadora excavant la rasa

Intervenció arqueològica

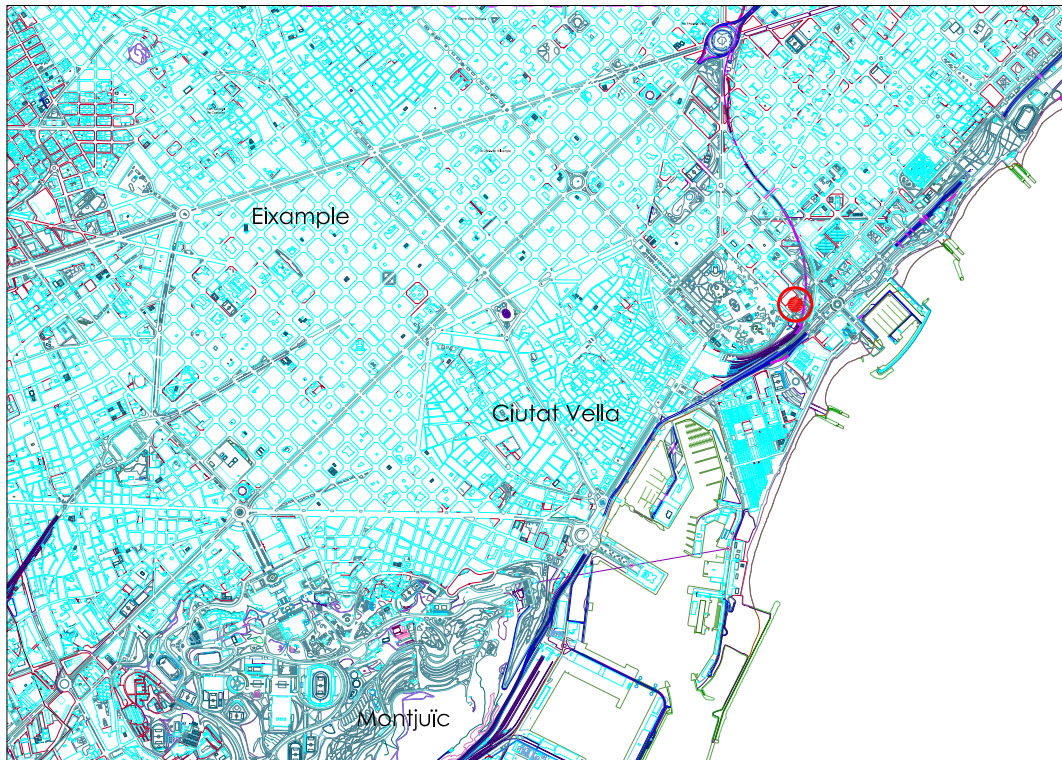
Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i avinguda d'Icària, 145-117

Barcelona, el Barcelonès

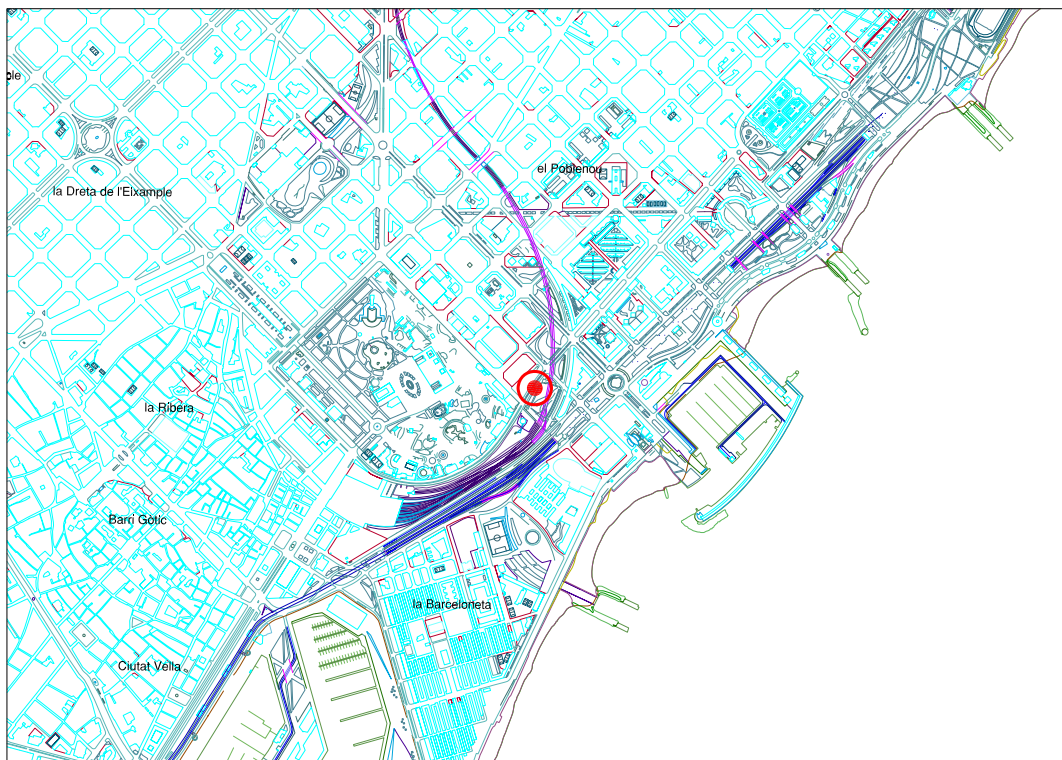
Codi MUHBA: 009/08

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

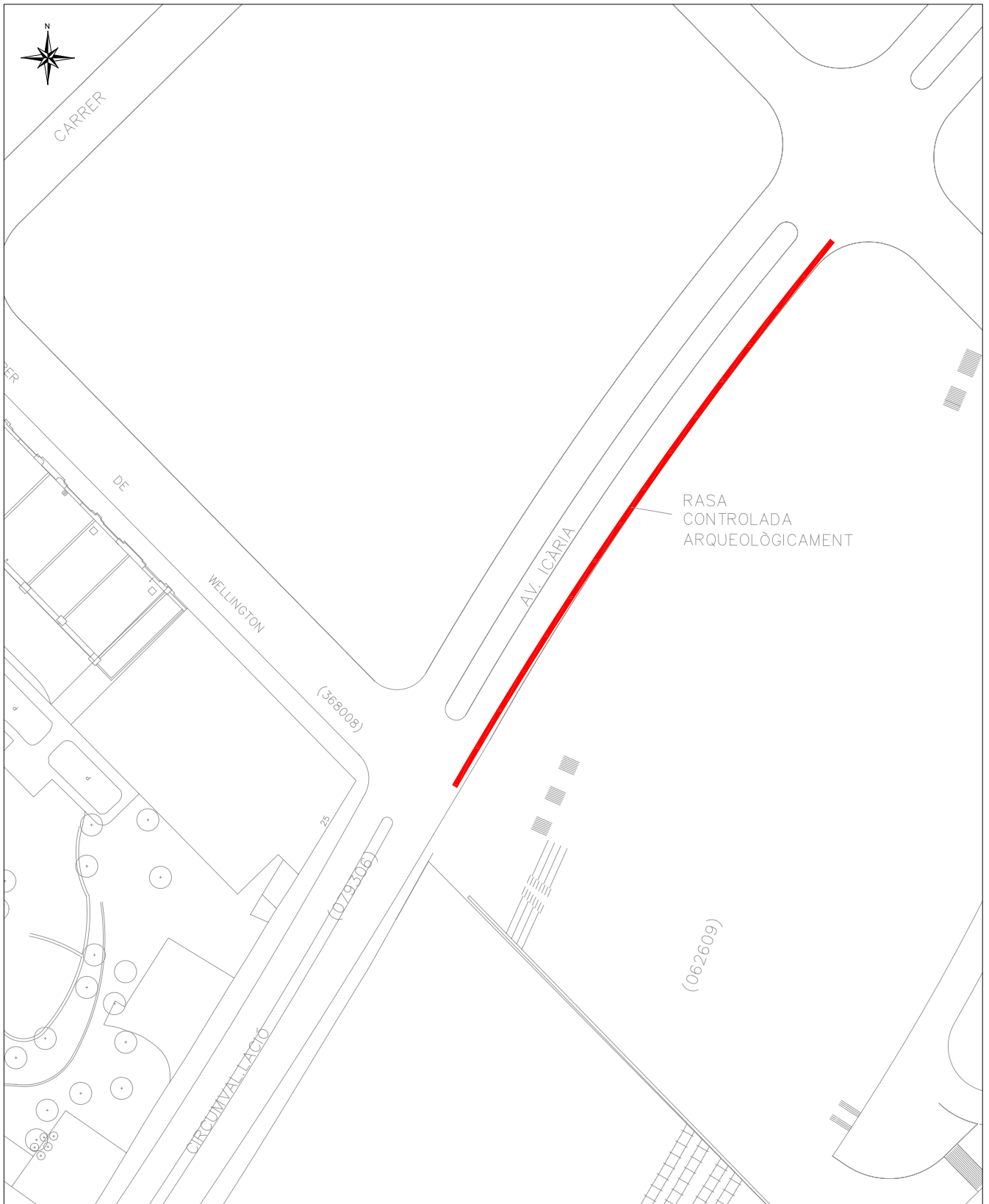

Topogràfic Escala 1:50.000

Topogràfic Escala 1:25.000

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117		TÍTOL PLÀNOL Situació de la intervenció arqueològica		CODI MHCB 009/08	NÚM.PLÀNOL 1
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Clavegueram de Barcelona S.A. (Clabsa)		DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Miquel Gea i Bullich		ESCALA 1/50.000 1/25.000	DATA 10/03/09

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25 i Avinguda d'Icària, 145-117		TÍTOL PLÀNOL Situació de la rasa controlada arqueològicament		CODI MHCB 009/08	NÚM.PLÀNOL 2
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Clabsa	DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Miquel Gea i Bullich	ESCALA 1/1000	DATA 10/03/09		